

and the actual scientific research), the main tasks that are solved during the conduct of research students; an outline of the types of educational and research activities of students and the methods of their introduction in educational process of universities: the scientific club, the student scientific society, the group with the special interest, the problem group, the problem students laboratory; methods of organization and conducting of scientific and scientific-practical conferences and the competitions of scientific works of students.

Key words: the educational and scientific-research work, the scientific club, the student scientific society, the problem group, the problem students laboratory, the scientific and scientific-practical conference, the competition of scientific works of students.

ЛИЛИЯ РУСКУЛИС

г. Херсон

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА

В статье проанализированы место учебно- и научно-исследовательской работы в процессе подготовки будущего учителя украинского языка, критерии, определяющие ее содержание и характер; направления (учебно-научная работа и собственно научные исследования), основные задачи, которые решаются в ходе проведения научных исследований студентами; охарактеризованы виды учебно- и научно-исследовательской деятельности студентов и методика их внедрения в учебный процесс вузов: научный кружок, студенческое научное общество, проблемная группа, проблемная студенческая лаборатория; пути организации и проведения научных и научно-практических конференций и конкурсов научных работ студентов.

Ключевые слова: учебная и научно-исследовательская работа, научный кружок, студенческое научное общество, проблемная группа, проблемная студенческая лаборатория, научная и научно-практическая конференция, конкурс научных работ студентов.

Стаття надійшла до редколегії 29.04.2016

УДК 372.36.035(045)

ОЛЕНА САС

м. Хмельницький

lproperechnjak@mail.ru

СОЦІАЛЬНО-РОЛЬОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ 6–7-РІЧНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті порушено актуальну проблему організації соціально-рольової діяльності дітей 6–7-річного віку, проаналізовано наукові дослідження, підходи педагогів та психологів щодо визначення дефініцій «соціальна роль» «соціально-рольова діяльність», «соціально-рольова діяльність дітей 6–7-річного віку». Подано детальну характеристику рольової діяльності та розкрито її значення у формуванні особистості дітей 6–7-річного віку. В статті розкрито окремі аспекти розвитку дітей 6–7-річного віку, специфіку цього вікового періоду. У дослідженні акцентовано на необхідності врахування рольової сутності дитячої особистості в процесі формування її життєвої компетентності.

Ключові слова: діяльність, соціальна діяльність, провідна діяльність, соціальна роль, соціально-рольова діяльність, міжрольова взаємодія, діти 6–7-річного віку.

Відповідальним етапом у життєвому циклі становлення особистості є період переходу від дошкільного до молодшого шкільного дитинства (вік 6–7 років). В цей період відбувається зміна виду провідної діяльності, поява нової соціальної ролі учня, розширення сфери потреб і мотивів, якісних перетворень у всіх сферах фізичного, психічного і соціального розвитку дитини, що в свою чергу

призводить до новоутворень в інтелектуальній, емоційно-вольовій сферах, ставленні до себе й оточуючих. Соціально-рольова діяльність дитини виступає компонентом формування її життєвої компетентності і сприяє оптимальному входженню дитини в систему суспільних відносин, забезпечує можливість реалізації її самості та об'єктивної оцінки оточуючого.

Дослідження проблеми діяльності, соціальної діяльності здійснюють А. Подольська, Ю. Поліщук, С. Савченко та ін. Різні компоненти соціальних ролей досліджують П. Горносай, Є. Яковлева та ін. Над проблемою взаємодії в дитячому колективі працюють А. Богуш, С. Курінна, А. Пасічниченко, І. Печенко та ін.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз проблеми соціально-рольової діяльності дітей 6–7-річного віку у науковій літературі.

У соціально-педагогічному словнику Н. Якси подана така характеристика періоду 6–7 років – шкільна криза, яка пов'язана з переходом в інше для дитини середовище. Особливо важко проходить цей період у дітей, котрі одні в сім'ї, котрі не мали досвіду спілкування з іншими дітьми («домашні діти»), у дітей, які не відвідували дитячий садок [6]. З початком шкільного навчання соціальна ситуація розвитку дитини змінюється (Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, В. Давидов, О. Леонт'єв), її утворюють єдині та неповторні специфічні для даного віку відношення між дитиною і середовищем, що визначають: об'єктивне місце дитини в системі соціальних відношень, та відповідні очікування і вимоги, що висувуються перед нею суспільством; особливості розуміння та ставлення дитини до власної соціальної позиції та своїх взаємин з оточуючими [1].

С. Курінна зазначає, що нова соціальна ситуація включає дитину, яка раніше була захищена сім'єю, в різнопланові міжособистісні стосунки та спілкування («дитина – дорослі», «дитина – діти», «дитина – вчитель»), в яких слід відстоювати власні думки, позиції, право на автономність. Нормований світ соціальних стосунків потребує довільності, організованості, відповідальності, сформованості контрольних-оцінних дій [4].

На думку багатьох фахівців (А. Богуш, Л. Машкіна, О. Нікулочкіна, І. Печенко, О. Савченко, О. Скрипченко), діти, які приходять до школи, не готові до нових форм співробітництва з дорослими й однокласниками, до зміни соціального статусу, соціальної ситуації розвитку, діяльності у новому середовищі. О. Леонт'єв зазначав, що аналізуючи зміст розвитку самої діяльності дитини, можна правильно зрозуміти провідну роль різних

факторів, які здійснюють вплив саме на її діяльність [5]. У термінологічному словнику М. Головатого «діяльність» визначено як форму активного ставлення людини до навколишнього світу, з метою його перетворення [2].

Д. Ельконін обґрунтовував ідею провідної діяльності. Він підкреслював, що кожному віку, як своєрідному і якісно специфічному періоду життя людини, притаманний певний тип провідної (головної) діяльності. Зміна типів провідної діяльності характеризує зміну вікових періодів людини. Як зазначає Д. Ельконін, провідний (головний) для кожного вікового періоду діяльності властиві такі ознаки: 1) в її умовах виникають і диференціюються інші, види діяльності (наприклад, у грі як провідній діяльності дітей дошкільного віку виникає учіння, що засвідчує підготовку до шкільного дитинства) 2) у провідній діяльності формуються і перебудовуються окремі психічні процеси (наприклад, у грі формуються уява, символічна функція мислення; в учбовій діяльності школяра – теоретичне, наукове мислення); 3) від провідної діяльності залежать основні психологічні зміни особистості дитини на певному віковому етапі (наприклад, у грі дитина-дошкільник засвоює суспільні функції та відповідні норми поведінки людей, що є важливим моментом формування її особистості).

Ю. Поліщук у своєму дослідженні здійснив детальний аналіз поняття «діяльність» та «соціальна діяльність». Він розглядає соціальну діяльність як доцільну активність суб'єкта, спрямовану на об'єкт і вицленовує в ній 3-ри основних компоненти: суб'єкт, який виявляє свою активність; об'єкт, на який спрямована активність; сама активність як процес.

Як зазначає Е. Подольська соціальна діяльність має колективний, груповий характер; завжди зосереджена на виконанні загальних функцій, які роблять групу спільністю, а діяльність суспільною.

Савченко С. стверджує, що не всі форми людської діяльності слід пов'язувати з категорією соціальної діяльності і водночас не всі форми становлення людини можуть бути визначені як діяльність. Значна їх частина адекватно позначається категорією поведінка. В актах поведінки людина виступає у якості

виконавця, фігуранта, а не суб'єкта. Тому науковець визначає як умову суб'єктності наявність мотиву в індивіда, причому мотиву саме тієї діяльності, в яку він включений своєю активністю.

Вступаючи у взаємодію з середовищем, особистість має реалізувати й проявити себе як суб'єкт життєдіяльності (активний діяч, здатний проявляти свій потенціал, виявляти здатність до відповідальності, ціннісно ставитись до довкілля та власного «Я», не лише орієнтуватися в нових умовах життя, але й активно на них впливати, елементарно самовизначатися). Включаючись у різні види діяльності, спілкуючись з людьми, дитина засвоює та виконує різні соціальні ролі.

П. Горностаї визначає соціальну роль як широке поняття, що поєднує в собі великий спектр проявів поведінки людини: від ситуативних ролей, що є лише схематизованими формами комунікації, до життєвих ролей, що є стійкими формами соціальної поведінки та діяльності людини і фактично виступають як прояв особистості, тобто соціальне «Я» індивіда.

Слід зазначити, що соціальна психологія, яка вивчає закономірності колективної поведінки і взаємодії людей один з одним, використовує поняття ролі для опису повторюваних, стандартизованих форм і способів поведінки. Тому Є. Яковлева наголошує, що поняття соціальна норма тісно взаємопов'язане з поняттям соціальна роль. Соціальні ролі задають певні обов'язки і формують певні очікування, задаючи цим самим структуру соціальної взаємодії в різних ситуаціях. Вони дозволяють структурувати соціальну ситуацію, прогнозувати її. Знання соціальних ролей і їх адекватне виконання дозволяє людині відчувати себе впевнено у різних ситуаціях. При переході з однієї соціальної ситуації в другу, виконанні різних соціальних ролей, варіюванні своєї поведінки, людина зберігає загальний образ, який передається із ролі в роль і визначає характерну лінію її поведінки, її особливості, відтінки, нюанси (Є. Яковлева).

Соціальна роль є елементом між особистістю і групою, способом входження особистості в групу. Участь особистості в групі неможлива без виконання певної соціальної ролі. Скільки груп, в яких бере участь люди-

на, стільки вона має соціальних ролей (інколи в одній групі особа виконує кілька ролей).

Можна зазначити, що соціальні ролі – це те, що очікується в суспільстві від людини, яка займає певне місце в соціальній системі. Ролі передбачають виконання певних функцій і визначають наші обов'язки у формі дій, які ми повинні виконувати на погляд інших, і дії, які ми очікуємо від інших (А. Шюц).

Ми погоджуємося з позицією О. Стадніка, котрий стверджує, що частіше вживають термін «роль», «роль соціальна» а не «соціальна роль». У своєму дослідженні він розглядає поняття «соціальна роль» в аспекті соціалізації дитини.

О. Кононко вважає, що розширюючи та встановлюючи соціальні зв'язки, шести-семирічна дитина освоює власний психологічний простір та можливість життя в ньому [3]. Дитина починає усвідомлювати та переживати свою індивідуальність, унікальність, відмінність від інших, прагне утвердження себе серед ровесників та дорослих. Самопізнання особистості відбувається через порівняння себе з іншими, самооцінку.

Життя дитини супроводжується різними видами діяльності, у процесі яких дитина набуває певних знань, умінь та навичок, засвоює норми і правила взаємовідносин між людьми. З розвитком дитини розвивається і сама діяльність, з'являються більш складні її види. Предметом нашого дослідження виступає соціально-рольова діяльність дітей 6–7-річного віку. На основі аналізу наукових джерел насамперед слід зауважити, що ми не зустрічали чіткого визначення поняття «соціально-рольова діяльність». Тому і розглянули, що являють собою поняття «діяльність», «соціальна діяльність», «соціальна роль». Спробуємо визначити робочий варіант цього поняття. Ураховуючи ключове поняття «діяльність», орієнтуючись на погляди науковців (О. М. Леонтьєв, Д. Б. Ельконін), зазначаємо, що це активність суб'єкта, спрямована на задоволення потреб, реалізацію здібностей та пізнання світу. Оскільки вона «соціально-рольова», то обов'язково потрібно наголосити, що це діяльність, яка передбачає активну взаємодію (у процесі виконання

певної соціальної ролі в групі) з метою набуття компетентності. Саме така діяльність дає можливість набутти певного досвіду у взаємостосунках у межах виконання певної соціальної ролі. При цьому слід наголосити на індивідуальних особливостях особистості, тобто яким чином ця роль буде співвідноситись з реалізацією «Я» та ідентифікацією з цією роллю. *Соціально-рольова діяльність – це активність суб'єкта, спрямована на реалізацію власного «Я» та набуття життєвого досвіду в процесі рольової взаємодії.*

Аналіз наукових джерел дає можливість зробити такі висновки, що період 6–7 років характеризується появою нової соціальної ролі учня, котра визначається як провідна роль на даному віковому етапі, дитина 6–7-річного віку в процесі соціально-рольової діяльності набуває власного досвіду, формуються базові якості її особистості, які мають фундаментальне значення у становленні її життєвої компетентності.

OLENA SAS
Khmelnitsky

SOCIAL ROLE ACTIVITY OF 6–7 YEAR-OLD CHILDREN: THEORETICAL ASPECTS

In the article the actual problem of the organization of social and role activities of children 6–7 years of age, analyzed research approaches of teachers and psychologists to determine the definitions of «social role», «social and role activities», «social and role activities of children 6–7 years of age». Described in detail the activities and role revealed its importance in shaping the personality of children 6–7 years of age. The article deals with some aspects of the development of children 6–7 years of age, the specifics of this age period. The study focuses on the need to incorporate the essence of the role of children's personality in the process of formation of vital competence.

Key words: activities, social activities, leading activities, social role, social and role-playing activities, role interaction, children 6–7 years of age.

ЕЛЕНА САС
г. Хмельницький

СОЦИАЛЬНО-РОЛЕВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ДЕТЕЙ 6–7-ЛЕТНЕГО ВОЗРАСТА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье раскрывается актуальная проблема организации социально-ролевой деятельности детей 6–7-летнего возраста, проанализированы научные исследования, подходы педагогов и психологов по определению дефиниций «социальная роль», «социально-ролевая деятельность», «социально-ролевая деятельность детей 6–7-летнего возраста». Подробно охарактеризовано ролевую деятельность и раскрыто ее значение в формировании личности детей 6–7-летнего возраста. В статье раскрыты отдельные аспекты развития детей 6–7-летнего возраста, специфику этого возрастного периода. В исследовании акцентируется на необходимости учета ролевой сущности детской личности в процессе формирования жизненной компетентности.

Ключевые слова: деятельность, социальная деятельность, ведущая деятельность, социальная роль, социально-ролевая деятельность, междуролевое взаимодействие, дети 6–7-летнего возраста.

Розв'язувана нами проблема є багатоаспектною і тому вважаємо, що подальших розвідок вимагає експериментальне дослідження особливостей соціально-рольової діяльності дітей 6–7-річного віку.

Список використаних джерел

1. Божович Л. И. Этапы формирования личности в онтогенезе / Л. И. Божович // Психология личности в трудах отечественных психологов / под ред. Л. В. Куликова. — СПб. : Питер, 2000. — С. 227—271.
2. Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота : термінол.-понятійн. словн. / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасюк. — К. : МАУП, 2005. — С. 483—511.
3. Кононко О. Орієнтир сьогодення – компетентна особистість / Олена Кононко // Дошкільне виховання. — 2005. — № 7. — С. 7—10.
4. Курінна С. М. Особливості соціалізації дітей шести-семи років у різних умовах життєдіяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Курінна Світлана Миколаївна. — Слов'янськ, 2004. — 226 с.
5. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения : в 2-х т. / А. Н. Леонтьев. — М. : Педагогика, 1983. — Т. 1. — 392 с. : ил.
6. Якса Н. В. Социально-педагогический словарь / Н. В. Якса. — Житомир : Изд-во ЖГУ им. И. Франко, 2007. — 192 с. : ил.

Стаття надійшла до редколегії 02.05.2016